

## कमी होत जाणारे पर्याय

आरबीआयकडे धोरणात्मक परिणाम साध्य करण्यासाठी व्याजदरचे उपाय वापरण्यास फारशी जागा नाही

आरबीआयचे ताजे धोरणात्मक निवेदन सीओव्हीआयडी-१९ साथीच्या रोगाचे आर्थिक पडसाद दूर करण्यासाठी उपलब्ध असलेल्या कमी होत चाललेल्या पर्यायांना अधोरेखित करते. बँकेच्या पतधोरण समितीने बेंचमार्क व्याजदर सलग सहाव्या बैठकीसाठी अपरिवर्तित ठेवले आणि 'टिकाऊ आधारावर विकास ाचे पुनरुज्जीवन आणि टिकवून ठेवण्यासाठी आवश्यक तेवढा वेळ' आपली धोरणात्मक भूमिका अनुकूल ठेवण्याचा पुनरुच्चार केला. मे २०२० मध्ये व्याजदर ४० बेसिस पॉइंटने कमी करण्याच्या निर्णयानंतर, साथीच्या रोगाच्या सुरुवातीच्या पार्श्वभूमीवर कर्ज खर्चात एकत्रित कपात ११५ बेसिस पॉइंटने नेल्यापासून, एमपीसी स्वतः एका बंधनात सापडले आहे. पहिल्या लॉकडाऊनमुळे गेल्या आर्थिक वर्षातील तिमाही १ चा बराचसा पुरवठा आणि मागणी कमी झाली, तर एप्रिल-जून दरम्यान अर्थव्यवस्था विक्रमी २४.४% आकुंचन पावली आणि संपूर्ण वर्षाचा जीडीपी ७.३% कमी झाला, तर दुसऱ्या लाटेने सर्वांगीण मागणी आणि ग्राहकांचा विश्वास चिरडला आहे. आरबीआयच्या मे फेरीच्या ग्राहक विश्वास सर्वेक्षणातून कंठ सिच्युएशन इंडेक्स आतापर्यंतच्या नीचांकी पातळीवर असल्याचे दिसून आले आहे, ज्यात ७५% कुटुंबे आर्थिक आणि रोजगाराच्या परिस्थितीला आणखी बिघडल्यासारखे दाखवतात आणि भविष्यातील अपेक्षा निर्देशांक एकूण निराशावाद दर्शवितो. कमी किंमतीच्या कर्जाची केवळ उपलब्धता पाहून सर्व महत्त्वाच्या वापराची मागणी पुन्हा सुरू होण्यास मदत होते.

एमपीसीने धूसर दृष्टीकोन मान्य केला जेव्हा त्याने तिमाही १ वाढीचा अंदाज ७७० बेसिस पॉइंटने कमी करून १८.५% केला, जो त्याने केवळ ७ एप्रिल रोजी वर्तविला होता. हार्ड डेटापेक्षा आशावादावर अधिक बँकिंग, पॅनेलने उत्तरार्धात आपल्या वाढीच्या अंदाजाला धक्का दिला ज्यामुळे त्याच्या पूर्ण वर्षाच्या वाढीच्या अंदाजात केवळ एक टक्का कपात झाली. यासाठी, ग्रामीण मागणी अपेक्षित सामान्य पावसाळ्याच्या पाठीवर उत्साही राहिल असे गृहीत धरले आहे, तर ग्रामीण भागात मोठ्या प्रमाणात संसर्ग, ज्यामुळे एप्रिलमध्ये ट्रॅक्टर आणि दुचाकी वाहनांच्या विक्रीत क्रमाक्रमाने घट होण्याची शक्यता आहे, यामुळे भविष्यातील मागणी कमी होऊ शकते, असे नमूद केले आहे. आर्थिक क्रियाकलापांना चालना देण्यासाठी आरबीआय बँकिंग करत असलेला दुसरा घटक म्हणजे लसीकरणचा वेगवान वेग, ज्यावर त्याचे अक्षरशः नियंत्रण नाही. खरे सांगायचे तर, गव्हर्नर शक्तिकांत दास यांनी बँकेच्या रोखतेचा वापर काही आर्थिक संकटांवर उपाय म्हणून केला आहे. अनेक उपायानुक्रमे सर्वात कठीण एमएसएमई आणि संपर्क-प्रधान औद्योगिक आणि सेवा क्षेत्रांना पतपुरवठा वाढविण्यावर लक्ष केंद्रित करतात. तरीही, एमपीसीला चेंडू त्याच्या प्राथमिक रेमिटवर टाकणे परवडत नाही - महागाई कायम राहिल याची खात्री करणे. कच्च्या तेलासह आंतरराष्ट्रीय वस्तूंच्या किंमती वरच्या दिशेने जात असताना आणि पेट्रोल आणि डिझेल पंपाच्या गगनाला भिडणाऱ्या किंमती रोखण्यासाठी देशांतर्गत धोरणाच्या पाठिंब्याची कोणतीही चिन्हे नसल्यामुळे महागाई चा वेग वाढेल याची खात्री आहे, ज्यामुळे आरबीआयसमोर एक मोठा पेच निर्माण झाला आहे. दर वाढवल्यास वसुलीला धक्का पोहोचण्याचा धोका असू शकतो आणि तसे न केल्याने महागाई वाढू शकते.

## प्रसारमाध्यमे आणि देशद्रोह

देशद्रोहाच्या प्रकरणांवर सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयांमुळे कायद्याची पुनर्तपासणी होईल अशी आशा आहे

सरकारवर कठोर टीका करणे म्हणजे सरकारबद्दल चीड आणि विश्वासघात उत्तेजित करण्याचा प्रयत्न होणार नाही हे बर् याच काळापासून ओळखले गेले आहे. तरीही, विद्यमान शासकावर तीव्र हल्ला करणे हे आजही सत्तेत असलेल्या अनेकांकडून देशद्रोहासाठी जोरदार खटला चालविला पाहिजे, असे पुरातन आणि वसाहतवादी मत आहे. एका महत्त्वपूर्ण निकालात सर्वोच्च न्यायालयाने पत्रकार विनोद दुआ यांच्याविरोधात हिमाचल प्रदेशात दाखल केलेला फौजदारी खटला रद्द केला असून, केदार नाथ सिंग (१९६२) प्रकरणामध्ये देशद्रोहाची तरतूद असलेल्या आयपीसीच्या कलम १२४ अ अन्वये गुन्हा काय आहे याचा संकुचित अर्थ लागू केला आहे. न्यायालयाने निर्णय दिलेल्या प्रत्येक पत्रकाराला त्या निर्णयाचे संरक्षण मिळण्याचा हक्क आहे, ज्यात म्हटले आहे की, "हिंसाचाराच्या कृत्यांमुळे सार्वजनिक अव्यवस्था निर्माण करण्याकडे कल निर्माण करणाऱ्या भावनांना रोमांचक न करता सरकारच्या कृतींचा विवाद न करता, कितीही कठोर पणे शब्दबद्ध केलेल्या टिप्पण्या दंडात्मक नसतील". ब्रिटिश काळातील न्यायाधीश कोमर पेथेराम आणि आर्थर स्ट्राचे यांच्या निर्मितीपासून देशद्रोहाचा कायदा खूप पुढे आला आहे की सरकारबद्दल "अप्रेमाच्या भावना" "आपुलकीची अनुपस्थिती... द्वेष, वैर, नापसंती, शत्रुत्व... आणि सरकारबद्दल च्या प्रत्येक प्रकारच्या दुर्भावना" अधिक तर्कसंगत वाचनासाठी की केवळ सार्वजनिक विकार निर्माण करण्याची घातक प्रवृत्ती हा गुन्हा असेल. तरीही, असे दिसते की प्रत्येक पिढीला या तत्त्वाची न्यायालयीन पुनरावृत्ती आवश्यक आहे आणि ती दोन कारणांमुळे आहे: कलम १२४ ए कायद्याच्या पुस्तकात राहते आणि शक्तिशाली राजकीय व्यक्ती आणि त्यांचे लहान लोक टीका करण्यास असमर्थ आहेत.

वसाहतवादी प्रशासनावर पत्रकारितेची टीका वाढत्या बोलक्या प्रेसमधून कमी करण्यासाठी लागू केलेली कलम १२४ ए ही मूलतः एक तरतूद आहे जी सार्वजनिक व्यवस्था आणि राज्याच्या सुरक्षेच्या हिताचा अंजीर पान म्हणून वापर करून सरकारच्या संस्थात्मक व्यर्थतेचे विच्छेदनापासून संरक्षण करण्याचा प्रयत्न करते. अस्पष्ट आणि "अतिव्यापक" असल्याबद्दल अनेकदा टीका केली गेली आहे. "(सरकारला) द्वेष किंवा तिरस्कार" आणि "विश्वासघात आणि शत्रुत्वाच्या सर्व भावना" यांसारख्या संज्ञांचा वापर पोलिसांना जेव्हा जेव्हा तीव्र टीका किंवा प्रतिसाद न देणाऱ्या किंवा असंवेदनशील राज्यकर्त्यांचे टीकात्मक चित्रण होते तेव्हा ते वापरण्यास मदत करत राहतो. सरकारी कृतीकिंवा उपाययोजनांना कायदेशीर मार्गाने बदल करण्याच्या दृष्टीने नापसंती हे स्पष्टीकरण एखाद्या गुन्हासारखे होणार नाही हे स्पष्टीकरण अधिकाऱ्यांना खटला चालवण्यापासून रोखण्यासाठी पुरेसे नाही. हा खोडसाळपणा असुरक्षित राजकीय नेतृत्वाने पोलिसांना सरकारच्या विरोधकांवर खाली येण्यासाठी दिलेल्या अक्षांशात आहे. हिंसाचाराला उत्तेजन देण्याचा आवश्यक घटक उपस्थित आहे की नाही हे तपासल्याशिवाय पोलिसांनी एफआयआर नोंदविण्यामागील राजकीय प्रेरणेच्या पैलूत खंडपीठाने प्रवेश केला नाही हे दुर्दैवी आहे. न्यायालयाच्या निकालामुळे कलमाची वैधता पुन्हा तपासली जाईल अशी आशा उजळते. सध्या तरी हा मुक्त भाषण आणि माध्यमस्वातंत्र्याचा धक्का आहे.